

NAMIQ İSRAYILZADƏ
magistr, Bakı Avrasiya Universiteti
Həsən Əliyev küç, Bakı 1073
israyilzadeh@gmail.com

ZAMAN FONLARI VƏ FORMALARI

Xülasə

Məqalədə əsas məqsəd feilin zaman kateqoriyasının həm sinxron, həm də diaxron planda daxili məna və üslubi xüsusiyyətləri ilə birlikdə müəyyənləşdirməkdir. Dilə sahib insanın mövcud olduğu, yaşadığı ətraf aləmin ayrılmaz komponentlərindən biri zaman hesab olunur. Zaman və insan lap qədimdən fəlsəfi problemlər sahəsinə aid olan mövzulardan olmuşdur. Bununla belə, zamanla bağlı olan və üzərində filosofların işlədiyi faktiki material ilkin olaraq müxtəlif elm sahələri çərçivəsində işlənib sistemləşdirilir ki, onların arasında fizika, astronomiya, arxeologiya, tarix, fiziologiya, psixologiya, iqtisadiyyat, sosiologiya və s. mühüm yer tutur.

Obyektiv həqiqətin mühüm hallarından biri olan zaman məkanla paralel şəkildə insanın həyatında önəmli rol oynayır. İnsan özünün gündəlik həyat və fəaliyyətinin bütün sahələrində zaman amili ilə rastlaşır. Azərbaycan dilinin ayrı-ayrı səviyyələrinə aid müxtəlif kateqoriyaları ilə əlaqədar olan bəzi problemlər hələ də tam öyrənilməmiş qalmaqdadır. Bunlardan biri də öz aktuallığı ilə diqqəti çəkən zaman problemidir. Hərəkət, keyfiyyət və yaxud da vəziyyətin danışıq müddətinə olan uyğunluğu feilin zamanlarını konkretləşdirmək üçün əsas göstəricidir. Hərəkət və ya vəziyyət danışıq müddətindən əvvəl, danışıq məqamında baş verə bilər, yaxud da danışıq anından sonra həyata keçirilə bilər. Məqalədə zamanın bəzi problemlərinə toxunulmuşdur. Bir çox ziyalıların zaman formaları haqqında söylədiyi fikirlərə münasibət göstərilmişdir. Lakin müasir dilçilikdə aktual problem kimi qalmaqdadır. Bu problemləri ardıcıl şəkildə izlənilərək daha konkret fikir irəli sürülmüşdür. Zaman kateqoriyası haqqında müxtəlif fikirləri burada müzakirəyə cəlb edərək izah edilib. Zamana münasibətdə dil vahidlərinin kompleks təhlili, onların formalaşması mexanizminin nəzərdən keçirilməsi geniş faktiki materialın, eləcə də artıq mövcud olan tədqiqatların nəticələrinə baxmasını tələb edir. Azərbaycan dili materialları feilin zaman kateqoriyasının ümumiyyətlə dərindən tədqiq olunub öyrənilməsinə bir sıra maraqlı faktlar verir.

Açar sözlər: zaman, feil, kateqoriya, Azərbaycan, obyektiv, dil

Giriş

Azərbaycan dilçiliyində zaman kateqoriyası həqiqi mənada araşdırılmış, onun tədqiqinə ayrıca monoqrafiyalar, dissertasiyalar, dəyərli məqalələr həsr edilmiş, dərslərdə ondan bəhs edilmişdir. İndiyə kimi Azərbaycan dilçiliyində zamanla bağlı aparılmış həmin tədqiqat və araşdırmalarda zaman probleminin ayrı-ayrı tərəfləri tədqiq edilib öyrənilmişdir. Zaman formalarının dilin müxtəlif səviyyələrində özünü göstərməsi başqa dillərin materialları əsasında lazımlı dərəcədə öyrənilmişdir və bu sahədə tədqiqatlar davam etdirilir. Bu əsərlərdə obyektiv zaman kateqoriyasının dildə cürbəcür və rəngarəng ifadə vasitələri fərqləndirilmişdir.

Araşdırmanın əsas məqsədi feilin zaman kateqoriyasının həm sinxron, həm də diaxron planda daxili məna və üslubi xüsusiyyətləri ilə birlikdə müəyyənləşdirməkdir.

Obyektiv həqiqətin mühüm hallarından biri olan zaman məkanla paralel şəkildə insanın həyatında önəmli rol oynayır. İnsan özünün gündəlik həyat və fəaliyyətinin bütün sahələrində zaman amili ilə rastlaşır. Bu nöqtəyi-nəzərdən zaman kateqoriyası, onun xüsusiyyəti, zamanın dildə ifadə üsulları və vasitələri ilə bağlı məsələlər zaman-zaman müxtəlif elm sahələrini təmsil edən tədqiqatçıların, o cümlədən dilçilərin diqqətini cəlb etmişdir.

1. Zaman forması və kateqoriyası

Azərbaycan dilinin ayrı-ayrı səviyyələrinə aid müxtəlif kateqoriyaları ilə əlaqədar olan bəzi problemlər hələ də tam öyrənilməmiş qalmaqdadır. Bunlardan biri də öz aktuallığı ilə diqqəti çəkən zaman problemidir. A.A.Axundov yazır: “Qrammatik zaman bizdən asılı olmayaraq obyektiv aləmdə mövcud olan zamanın insan təfəkküründəki təzahürünün dildə ifadə olunmasıdır. Qrammatika özündən zaman yaratmır, o yalnız insan şüurunda əks olunan obyektiv zamanı dildə xüsusi əlamətləri ilə qeyd edir və konkretləşdirir” (3, s.4).

Hərəkət, keyfiyyət və yaxud da vəziyyətin danışıq müddətinə olan uyğunluğu feilin zamanlarını konkretləşdirmək üçün əsas göstəricidir. Hərəkət və ya vəziyyət danışıq müddətindən əvvəl, danışıq məqamında baş verə bilər, yaxud da danışıq anından sonra həyata keçirilə bilər. V.Q.Quzevin zaman kateqoriyasına münasibəti maraqlıdır. O yazır: “Əgər qrammatik zaman mənalarının istiqamət nöqtəsi kimi indiki vaxtın dillə ifadə olunan və qrammatikləşmiş obrazı, yəni qrammatik indiki zaman hesab olunarsa, onda hərəkətin qrammatik indiki zamanla xronoloji əlaqələndirilməsinin bu və ya digər növü istənilən feili zaman forması (əgər belələri dildə varsa) mənasında əks olunur. Məsələn, onunla bir vaxta düşən, ondan əvvəl və sonra gələn. Zaman formalarının toplusu onların mənalarının yaxınlığı əsasında (onların hər birində ümumi məzmunun – indiki zamanla xronoloji əlaqələndirmənin mövcudluğu səbəbindən) zaman kateqoriyasını təşkil edir.(15, s.68).

Obyektiv zaman ilə qrammatik zaman arasında çox sıx bağ olsa da onları eyniləşdirmək olmaz. Obyektiv zaman insan təfəkküründən asılı deyil. O, materiyanın hərəkət şəkildən biridir. Haqqında danışdığımız zamanın nə əvvəli nə də sonu vardır. Çünki o ümumilikdə həm keçmiş, həm indini, və gələcəyi əhatə edir. O, insan təfəkkürü tərəfindən danışıq vaxtından əvvəl baş vermiş hərəkəti ifadə etmək üçün keçmiş zamana, danışıq anında baş vermiş hərəkəti bildirmək üçün indiki zamana və danışıq məqamından sonra baş vermiş hərəkətin ifadəsi üçün gələcək zamana bölünür. Əsgərov M.B isə obyektiv zaman haqqında bu fikri qeyd edir: “Hər saniyə ərzində bir saniyə əvvəlki gələcək zaman indiki zamana, bir saniyə əvvəlki indiki zaman isə keçmiş zamana çevrilir. İnsan təfəkküründə indiki zaman keçmiş və gələcək zamanın müəyyən olunması üçün meyar rolunu oynadığına görə “indiki zaman anlayışı yoxdursa, keçmiş və gələcək zaman anlayışı da ola bilməz” fikri obyektiv zamanın dərk olunmasında bir aksiom kimi qəbul olunmalıdır.(8, s.11). Əslinə qalsa, obyektiv zaman hər üç zamanı özündə birləşdirən yeganə və bölünməz zamandır. Obyektiv zaman ilə qrammatik zamanın bir fərqi də ondadır ki, obyektiv zaman bütün bəşər xalqları üçün eynidir, ancaq onun dildə izahı olan qrammatik zaman müxtəlif dillərdə cürbəcürdür. Müxtəlif dillər obyektiv zamanı müxtəlif formada parçalayır. Məsələn, ingilis dilində qrammatik zaman kateqoriyaları Azərbaycan dilindəki zaman kateqoriyaları ilə müqayisədə daha geniş əhatə dairəsinə malikdir. Azərbaycan dilində zaman kateqoriyası keçmiş zamanda şühudi və nəqli keçmiş, indiki zamanda bir, gələcək zamanda qəti və qeyri-qəti gələcək zaman olmaqla üç zamana bölünür. İngilis dilində isə zaman kateqoriyası əvvəlcə indefinit, perfekt, kontinius və perfekt-kontinius formalarına, sonra isə indefinet, perfekt və kontinius formaları üç zamana, perfekt-kontinius forması isə iki zamana ayrılır. Məlum olduğu kimi ingilis dilindəki zaman formaları Azərbaycan dilinin zamanlarına nisbətən daha əhatəli çətin və genişdir. Rus, alman, fransız, fars, ərəb, dillərində belə zaman kateqoriyası müxtəlif formalara malik olur. Bəzən hətta çox yaxın quruluşa və ümumi mənşəyə malik olan dillərdə belə zaman kateqoriyası ayrı-ayrı formalara malik olur. Zaman kateqoriyasının ifadə vasitələri mənşəcə eyni olan türk xalqları üçün belə müxtəlifdir.

Sonda bu qənaətə gəlmək olar ki, dünyanın bütün dilləri üçün eyni olan obyektiv zaman hər bir dilə görə müəyyən olan qrammatik zamana bərabərdir. Hər bir dilin özünə məxsus qrammatik quruluşu olduğundan ayrı-ayrı dillərin də özünün orijinal qrammatik zaman kateqoriyası vardır və qrammatik zaman kateqoriyası obyektiv zaman ilə birbaşa uyğunluq təşkil edir.

Feilin zaman kateqoriyasına ümumilikdə belə tərif vermək olar: feilin zaman kateqoriyası obyektiv zamanın əksi olub, hərəkətin danışıq vaxtına və ya zaman əlaqələrinin əsası kimi qəbul olunmuş hər hansı bir danışıq müddətinə münasibətini bildirir.

Adi danışıq vaxtı iki yerə bölünür: 1) mütləq danışıq anı; 2) nisbi danışıq anı.

Mütləq danışıq zamanı dedikdə danışma aktının, danışma gedişinin baş verdiyi vaxt, yəni indiki zaman nəzərdə tutulur. Mütləq danışıq zamanı elə zamandır ki, biz ünsiyyət qurduğumuz

vaxt başqa iş və yaxud hərəkət də baş verir. Buna paralel olaraq da biz həmin hərəkət haqqında informasiya veririk.

Nisbi danışmaq zamanı dedikdə isə bir danışmaq anının vacib kimi götürdüyümüz başqa danışmaq anına uyğunluğu qeydə alınır. Nisbi zamana biz ən çox tabeli mürəkkəb cümlələrdə rast gəlirik. İngilis dilində baş və budaq cümlələrdə hansı zamanın işlənməsinə dair qaydalar da mövcuddur. Nisbi danışmaq zamanını, Azərbaycan dilindən gətirilmiş bir cümlə ilə izah edək. Əli gördü ki, barmağı qanayır. Burada olan iki feil üçün danışmaq vaxtı gördü feili qəbul edilir. Əlinin görməsi ilə barmağının qanması eyni anda baş verir. Bu səbəbdən də hər iki hərəkət indiki zamanda olur. Mütləq danışmaq zamana görə keçmiş zamanda icra olunmuş bir feil, nisbi danışmaq zamanına görə indiki zamanda baş vermiş hərəkət kimi qəbul edilir. Bu barədə Ə.Rəcəbli yazır: “Dünya dillərinin çoxunda mütləq və nisbi danışmaq vaxtına əsasən müəyyənləşdirilən zamanlar qrammatik cəhətdən fərqlənir, yəni mütləq və ya nisbi olmasından asılı olmayaraq keçmiş, indiki və gələcək zamanlar(mütləq və nisbi keçmiş, mütləq və nisbi indiki, mütləq və nisbi gələcək) arasında fərq yoxdur. Lakin bəzi dillərdə mütləq və nisbi zamanlar arasında həm semantik, həm də qrammatik fərqlər vardır. Belə dillərə, məsələn, Koreya və Kabarda dillərini nümunə göstərmək olar. Məsələn, Koreya dilində feil zamanları mütləq və nisbi zamanlar qruplarına bölünür, istər semantik, istərsə də qrammatik cəhətdən ayrılıqda izah olunur.” (7, s.139).

2. Azərbaycan dilçiliyində feil zamanlarının tədqiqi

Azərbaycan dilçiliyində feilin zamanlarının geniş və ətraflı tədqiqi akademik A.A.Axundovun adı ilə bağlıdır. Onun Azərbaycan dilinin materialları əsasında yazdığı “Feilin zamanları” adlı namizədlik dissertasiyası,(1, s.25) 1961-ci ildə nəşr olunmuş eyniadlı kitabı, (4, s.82) bu mövzu ilə bağlı bir sıra məqalələri bu gün də öz elmi əhəmiyyətini və əvəzsizliyini saxlamaqdadır. Feilin zamanlarının tədqiqi A.A.Axundovun 1961-ci ildə nəşr olunmuş “Feilin zamanları” kitabında geniş və ətraflı işıqlandırıldığından biz, əsasən, 1950-ci ildən sonra ümumi dilçilikdə, eləcə də türkologiyada feil zamanlarının tədqiqini, onların təsnifi prinsiplərini, struktur-semantik və üslubi xüsusiyyətlərini araşdırmağa çalışacağıq.

1951-ci ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan dilinin qrammatikası” kitabında “idi”, “imiş” hissəciyi ilə əmələ gələn mürəkkəb formalar feilin keçmiş zaman formaları kimi verilir, feilin 12 zaman formasının olduğu göstərilir.(5, s.333).

Əsərdə qeyd olunan mülahizələrin yalnız, səhv və birtərəfli olması akademik A.A.Axundov tərəfindən ətraflı izah edilərək sübut olunduğu üçün təkrarçılığa yol vermək istəmir və diqqəti 1960-ci ildə nəşr olunan “Azərbaycan dilinin qrammatikası” əsərinə yönəldirik.

“Azərbaycan dilinin qrammatikası”nın 1960-ci il nəşrində feilin zamanları ilə bağlı fikirlər əslində 1951-ci ildə nəşr olunmuş qrammatika kitabındakı fikirlərin bir qədər inkişaf etdirilmiş, dəyişdirilmiş forması idi.

1951-ci il nəşrindən fərqli olaraq burada aşağıdakı dəyişikliklər edilmişdir:

A) 12 zaman deyil, 11 zaman formasından bəhs olunur. Bu zaman formalarından bir neçəsi birləşdirilmiş və bir neçə yeni zaman forması əlavə olunmuşdur. Həmin zaman formaları aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Şühudi keçmiş zaman	7. Davamlı keçmiş zaman
2. Nəqli keçmiş	8. İndiki zaman
3. Uzaq keçmiş	9. Davamlı indiki zaman
4. Qəti-gələcəkli zaman	10. Qəti-gələcək zaman
5. Qeyri-qəti gələcəkli zaman	11. Qeyri-qəti gələcək zaman
6. Bitməmiş keçmiş zaman	

B) Nəqli keçmiş zaman forması öz daxilində nəqli keçmiş-1 və nəqli keçmiş-2 formalarına ayrılır.

C) “idi”, “imiş” köməkçi feilləri ayrı-ayrılıqda deyil, eyni zaman forması daxilində birləşərək, biri-obirini asanlıqla əvəz etməklə, uyğun zaman formaları əmələ gətirirlər.

Bu fikrə bir qədər aydınlıq gətirək. Belə ki, I kitabda “idi” və “imiş” köməkçi feillərinin əmələ gətirdiyi zaman formalarının hər biri xüsusi növ kimi göstərilir. Bizə məlum olan 2 keçmiş zaman formasından başqa aşağıdakı zamanların adı çəkilir:

bitməmiş keçmiş	nəqli rəvayət
müzareli keçmiş	bitməmiş rəvayət
gələcəkli keçmiş	müzareli rəvayət
	gələcəkli rəvayət

“İdi” hissəciyinin iştirakı ilə əmələ gələn feil zamanları ayrıca qeyd olursa da, “imış” hissəciyinin əmələ gətirdiyi zaman formalarından xüsusi söhbət açılmır. II kitabda isə “idi” və “imış” hissəciklərinin yaratdığı zaman formaları birləşdirilərək bir zaman adı altında təqdim olunur.

Məsələn, əgər I kitabda feilin əsası+ -ar²+ idi forması müzareli keçmiş və feilin əsası + -ar²+ imış forması müzareli rəvayət adlandırılırsa, artıq II kitabda bu iki forma bir zaman forması kimi göstərilərək qeyri-qəti gələcəkli keçmiş zaman adlandırılır.

İndiki zaman 2 növdə özünü göstərir: indiki zaman(-ır²) və davamlı indiki zaman(-maqda²). Təbii olaraq indiki zamanın II növü keçmiş zamanda da öz əksini tapır.

1961-ci ilin yanvar ayının 17-20-də, Bakıda Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyası Nizami adına ədəbiyyat və Dil İnstitutunun təşəbbüsü ilə “Türk dillərində feilin zaman və şəkil kateqoriyaları” məsələsinə həsr olunmuş müşavirə keçirilmişdir. (13, s.46). Bu müşavirənin materiallarının toplusu 1968-ci ildə nəşr olunmuşdur.

Müşavirədə N.A.Baskakov, A.Tursunov, S.Cəfərov, M.Hüseynzadə, M.Şirəliyev, Z.Budaqova, N.Hacıyeva, N.Ağzadə, A.A.Axundov, A.K.Ələkbərov, M.Rahimov, T.Əfəndiyeva, U.Əliyev, U.M.Yarullina, B.Xocayev və başqaları iştirak etmiş, məruzələrin əksəriyyəti Azərbaycan dilinin zaman və şəkil kateqoriyası probleminə həsr olunmuşdur.

M.Hüseynzadə feilin zamanlarını “zaman kateqoriyası” başlığı altında verir. O, feilin ənənəvi üç zamanını göstərir: keçmiş, indiki və gələcək zamanlar. Müəllif keçmiş zamanın şühudi və nəqli keçmiş, gələcək zamanın isə qəti və qeyri-qəti gələcək zaman formalarından ibarət olduğunu yazır.(10, s.169-176).

Bununla yanaşı, M.Hüseynzadə feilin zaman, şəxs və şəkil kateqoriyalarından bəhs edərkən feilin xəbər şəklinin geniş izahını verir və burada da feilin zamanlarından və onları ifadə edən morfoloji əlamətlərdən danışır. O, xəbər şəklini iki hissəyə (sadə və mürəkkəb formalara) ayırır. Sadə xəbər şəklinə feilin zamanlarını aid edir. Mürəkkəb xəbər şəklinin isə zaman şəkilçilərindən sonra feilə “idi”, “imış” və ya “isə” hissəciyinin əlavəsi ilə yarandığını yazır.(10, s.189-197).

M.B.Əsgərovun 2002-ci il-də nəşr olunmuş “Zaman formaları, adverbial feil formaları və onlar arasında funksional semantik əlaqələr” adlı monoqrafiyası(8, s.146) da məsələyə əsas xüsusiyyətləri ilə seçilir.

Azərbaycan dilçiliyində feilin zamanlarına aid konkret iki dilin müqayisəli şəkildə ifadəsi bir sıra əsərlərdə öz əksini tapmışdır. Feilin zamanlarına həsr olunmuş tədqiqatlar arasında İ.Tahirovun “Azərbaycan və ingilis dillərində zaman kateqoriyası” əsəri də özünə məxsusluğu və baxış müasirliyi ilə diqqəti cəlb edir.

Müəllif Azərbaycan dilində ilk dəfə olaraq zaman problemini yalnız feilin zaman kateqoriyası daxilində deyil, Azərbaycan dilinin müxtəlif səviyyələrində təzahür edən temporal anlayışların kompleks təsvirinin fonunda araşdırılmasına nail olmuşdur.(11, s.9). Y.Kərimovun “Azərbaycan və qazax dillərində feilin zamanları”, R.Sadiqovun “Müxtəlif sistemli dillərdə obyektiv və qrammatik zaman əlaqələri” adlı monoqrafiyaları, F.Cahangirovun “İngilis dilində perifrastik zaman formaları və onların Azərbaycan dilində ifadə formaları”, A.Öksüzün “Müasir türk və Azərbaycan dillərində feilin zamanları”, L.Hüseynovanın “Feilin davamlı zamanlar sistemi”, B.Cəfərovanın “İngilis və Azərbaycan dillərində feilin zamanlar sistemi”, G.Həsənovanın feil zamanlarının müqayisəli tipologiyası”(9, s.132) adlı dissertasiyaları son dövrdə bu sahədə atılan uğurlu addımlar kimi qiymətləndirilə bilər.

QAYNAQLAR

1. Axundov A.A Feilin zaman kateqoriyaları. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş avtoreferatı. (NDA). Bakı, 1958, 25 səh.

2. Axundov A.A. Feilin gələcək zamanı. Azərbaycan dili və ədəbiyyatının tədrisi. I buraxılış. Bakı, 1960 89-95 səh
3. Axundov A.A. Feilin zamanları. Bakı, ADU nəşri, 1961, 4 səh.
4. Axundov A.A. Ümumi dilçilik(Dilçiliyin tarixi nəzəriyyəsi və metodları). Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1979, 82 səh.
5. Azərbaycan dilinin qrammatikası. I h., Bakı, Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1951.
6. Əfəndiyeva T. Feilin keçmiş zaman formaları. Bakı, "Nurlan", 2005, 132 səh.
7. Ə.Rəcəbli dilçiliyə giriş. Bakı, "Nurlan" 2008, 139 səh.
8. Əsgərov M.B. zaman formaları. Adverbial formaları və onlar arasındakı funksional semantik əlaqələr. Bakı, "Nurlan", 2002, 11 səh
9. Həsənova G. Feil zamanlarının müqayisəli tipologiyası. Diss...f.e.n.. Bakı, 2009, 132 səh.
10. Hüseynzadə M. Müasir Azərbaycan dili. Bakı, Maarif, 1983, 169-176 səh.
11. Tahirov İ. Azərbaycan və ingilis dillərində zaman kateqoriyası. Bakı, "Nurlan" 2007, 9 səh.
12. Совещание по вопросам категорий времени и наклонения глагола в тюркских языках, Баку, Изд. АН, Аз.ССР, 1961, 46 с.
13. Гузев В.Г. Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол. Л., 1990, 68 с.

Н.Исраилзаде

Время фоны и формы,

Резюме

Основная цель статьи – это определить временную категорию глагола в синхронном и диахронном контексте вместо со смысловыми и стилистическими особенностями. Одним из обязательных компонентов окружающей среды, в которой существует человек с языком, является его время. Время и человечество были темами древних философских проблем. Однако фактический материал, который философы имеют с течением времени и над которым он работает, прежде всего разрабатывается и систематизируется в различных областях науки, включая физику, астрономию, археологию, историю, физиологию, психологию, экономику, социологию и так далее. важное место. Время, одно из наиболее важных аспектов объективной реальности, параллельно с пространством играет важную роль в жизни человека. Человек встречается с фактором времени во всех сферах его повседневной жизни и деятельности. Некоторые проблемы различных категорий, относящихся к отдельным уровням азербайджанского языка до сих пор не изучены до конца. Одной из них является проблема времени, привлекающая внимание своей актуальностью. Соответствие действия, качества или состояния с продолжительностью разговора является основным показателем для конкретизации времен глагола. Действие или состояние может произойти до, во время или же после момента речи. В статье рассматриваются некоторые проблемы времени. Многие интеллектуалы выразили свои взгляды на формы времени. Но это остается актуальной проблемой в современной лингвистике. Эти проблемы были последовательно и имеют более конкретную идею. Здесь обсуждались разные идеи о временной категории. Комплексный анализ языковых единиц и механизма их формирования с течением времени требует, чтобы они смотрели на результаты как фактического материала, так и существующих исследований. Материалы на азербайджанском языке содержат ряд интересных фактов, которые в целом изучаются и изучаются в категории феодальных времен.

Ключевые слова: время, глагол, категория, Азербайджан, цель, язык

Time backgrounds and forms

Summary

The main purpose of the study is to identify the time category of the verb with both the synchronous and the diachronic plan, with its built-in meaning and stylistic features. One of the indispensable components of the environment in which the person with the tongue exists is his time. Time and humanity were the topics of ancient philosophical problems. However, the actual material that philosophers have over the course of time and is working on is primarily developed and systematized in the various fields of science, including physics, astronomy, archeology, history, physiology, psychology, economics, sociology, and so on. an important place. When one of the important situations of objective truth is parallel to space, it plays an important role in human life. Man experiences the time factor in all aspects of his daily life and activity. Some problems related to different categories of different levels of the Azerbaijani language are still unexplored. One of them is the problem when it comes to its actuality. The consistency of movement, quality, or negotiation time is a key indicator of how to conform to the time of the verb. The motion or situation may occur before the interview period. Or it can be done after the time of speaking. The article deals with some of the problems of time. Many intellectuals have expressed their views on the forms of time. These problems have been followed in a consistent way and have a more specific idea. Different ideas about the time category were discussed here and discussed. A comprehensive analysis of language units and the mechanism of their formation over time requires that they look at the results of the actual material as well as the existing research. The Azerbaijani language materials provide a number of interesting facts that are generally studied and studied in the category of feudal times.

Key words: time, verb, category, Azerbaijan, objective, language

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.03.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 10.04.2019

Filologiya elmləri doktoru, professor Mail Əsgərov tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur